

پیامدهای فحش و ناسزا

لیلا بدرآبادی^۱

چکیده

دشنام و ناسزا گویی از گناهان کبیره بوده و از نظر عقلی و اخلاقی نیز قبیح به شمار می‌آید؛ هر انسان مؤمن و عاقل به آنچه که به زبان می‌آورد باید تفکر و تأمل کند که چه چیزی را بر زبان جاری می‌کند اکثر گناهان آدمی از زبان اوست و کسی که بتواند زبانش را از هرزگویی حفظ نماید خودش را از بسیاری گناهان حفظ نمود. در اکثریت روایات و همچنین کتب آسمانی قرآن کریم یکی از گناهان کبیره فحش و ناسزا بر زبان آوردن است. پس فحش و ناسزا پیامدهایی دارد. بنابراین از جمله اهداف این مقاله عبارتند از آشنایی با مفهوم ناسزا و پیامدهای فحش و ناسزا است، لذا این مقاله به روش کتابخانه‌ای از نوع تحلیلی - توصیفی گردآوری شده که از مهم ترین پیامدهای فحش و ناسزا، دشمن خدا، ایجاد دشمنی، حبط عمل و ازدست دادن اعتبار اجتماعی است.

کلیدواژه: فحش، ناسزا، بدزبانی، بددهانی، دشنام

^۱ . مدرسه علمیه فاطمة الزهراء (س)، سطح دو، بم.

مقدمه

فحش به معنای بد دهانی ، بدزبانی ، دشنام ، سب ، شتم و ناسزا است درواقع یکی از مهم ترین و اصلی ترین وسیله ارتباطی بین انسان ها زبان است از نظر دین زبان وسیله سخن گفتن و نقش جدی در گفتار فضا ئل و معارف دینی می باشد و همین زبان می تواند با ذکر الهی بال پروازی باشد برای انسان و همچنین با دروغ و غیبت که آفت زبان هستند عامل سقوط انسان می شود هر انسانی اگر مورد ظلم ستم قرار بگیرد اجازه ندارد به وسیله زبانش از طرف مقابل انتقام جوی گفتاری کند؛ در واقع برخی از افراد به دلیل فرهنگ و تربیتی که در خانواده و جامعه خود دریافت کرده اند، به فحاشی کردن روی می آورند. در برخی فرهنگ ها، فحش دادن به عنوان یک رفتار قابل قبول در نظر گرفته می شود و در برخی موارد به عنوان راهی برای بیان خشم و نارضایتی مورد استفاده قرار می گیرد.

باید دانست که انسان ناسزاگو بدترین مردم است بازگشت فحش به انسان و دشمنی با مردم ایجاد نفاق و برداشته شدن برکت از روزی از آثار فحش و ناسزاگویی می باشد؛ لذا از آنجایی که انسان موجودی اجتماعی و مدنی است و بر اساس نیازهای مادی و معنوی خود با دیگران ارتباط کلامی ، نوشتاری، تصویری و مانند آنها برقرار می کند، ممکن است گرفتار رذیله اخلاقی فحش و ناسزا شود و همین دلیل ضرورت ایجاد می کند تا با پیامدهای فحش و ناسزا آشنایی پیدا کنید. به این منظور مقاله درصدد است تا به پیام های فحش و ناسزا از دیدگاه اسلام بپردازد ، هدف از این مقاله آشنایی با پیامدهای فحش و ناسزا است.

کتاب هایی در زمینه ی فحش یافت شد که از جمله ی ان کتاب آفات زبان از مجتبی تهرانی و کنهان کبیره زبان از شهرام تاجانی به موضوع فحش و ناسزا به طور کلی پرداخته اند اما در این مقاله به پیامدهای فحش و ناسزا پرداخته شده است .

۱. مفهوم شناسی

فحاشی به معنای دشنام و بددهنی است، فحاشی عبارت است از اینکه کسی نسبت به اشخاص دیگری ناسزا یا الفاظ رکیک و فحش دهد که از مصادیق توهین هم هست، برخی از افراد به دلیل فرهنگ و تربیتی که در خانواده و جامعه خود دریافت کرده‌اند به فحاشی روی می‌آورند، بدین ترتیب والدین باید در خانواده از به کار بردن الفاظ که دربردارند تربیب ناصحیح می‌شوند پرهیز کنند.

محقق نراقی (ره) در روایت دیگری از پیغمبر اکرم (ص) نقل می‌کند «إِيَّاكُمْ وَ الْفُحْشَ» از این عمل زشت پرهیزید! «فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفُحْشَ وَ التَّفَحُّشَ»^۱ چرا که خدا این عمل زشت را دوست نمی‌دارد. صاحب وسائل (ره) در باب هفتاد و یکم از ابواب جهاد نفس روایتی را نقل می‌کند که اصل آن در کتاب اصول کافی است کلینی (ره) نقل می‌کند که امام باقر فرمودند: «إِنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ الْفَاحِشَ الْمُتَفَحِّشَ»^۲ خدا اشخاصی را که الفاظ زشت بر زبان جاری می‌کنند و بیهوده می‌گویند یا سبب می‌شوند که دیگری بیهوده گوید دشمن می‌دارد.

صاحب وسائل (ره) روایتی را در همین باب نقل می‌کند که اصل آن در کتاب اصول کافی است. در روایت دارد که امام باقر (ع) فرمود پیغمبر اکرم (ص) فرمودند: «إِنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ الْفَاحِشَ الْبَذِي»^۳ خدا کسی را که زشت می‌گوید و بد زبانی می‌کند دشمن می‌دارد در این باب روایات زیادی وجود دارد.

۱. کلینی، اصول کافی، ج ۱، ص ۱۲.

۲. همان، ج ۲، ص ۳۴۲.

۳. حرانی، تحف العقول، ج ۱، ص ۲۹۶.

۲. پیامدهای فردی فحش و ناسزا

۱.۲ ایجاد دشمنی

یکی از پیامدهای فحش و ناسزا در روایات ایجاد دشمنی برای شخص است. امام باقر(ع) می‌فرماید: «إِنَّ رَجُلًا مِنْ بَنِي تَمِيمٍ أَتَى النَّبِيَّ فَقَالَ أَوْصِنِي فَكَانَ فِيمَا أَوْصَاهُ أَنْ قَالَ لَا تَسُبُّوا النَّاسَ فَتَكْتَسِبُوا الْعَدَاوَةَ بَيْنَهُمْ»^۱ که مردی از بنی تمیم به نزد پیامبر گرامی آمده عرض کرد: مرا سفارش کن و در میان آنچه ایشان سفارش کرده آمده است به مرمان دشنام نگویند که دشمنی‌شان را به دست می‌آورید.

خداوند کسانی را دشنام می‌دهند و زبان گزنده دارند و در کوی و برزن آبروی مسلمانان را می‌ریزد دوست ندارد. رسول خدا(ص) در این باره چنین فرمودند: «أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَا يُحِبُّ الْفَاحِشَ الْمُتَفَحِّشَ وَلَا الصَّيَّاحَ فِي الْأَسْوَاقِ»^۲. خداوند جلیل مردمان بدزبان بددهن و بانگ زنان در بازار را دوست ندارد.

بنابر فرمایش رسول مکرم اسلام(ص) هر مسلمانی شباهتی به رسول خدا(ص) دارد و کسی که سخن زشت بر زبانش جاری می‌کند کمترین شباهت را به نبی مکرم اسلام(ص) دارد.

رسول خدا(ص) فرمود: «أَبْعَدُكُمْ بِي شَبَهِا الْبَخِيلُ الْبَذِي الْفَاحِشُ»^۳. کسی که زشت‌گو و بدزبان است کمترین شباهت را به من دارد.

۲.۲ بازگشت به خود شخص

افرادی که صبور نیستند، با دیدن کوچک‌ترین ظلمی، از روی یک عادت قدیمی شروع به لعن و نفرین می‌کنند، که ممکن است این افراد اشتباه کنند و شخصی را مستحق نفرین نیست نفرین کنند، یا ظلم آن فرد خیلی کوچک

۱. مجلسی، بحار الأنوار، ج ۱۰۰، ص ۳۶۲.

۲. همان، ج ۷۰، ص ۳۰۳.

۳. حرانی، تحف العقول، ج ۱، ص ۴۴.

و کم ارزش‌تر از لعن و نفرین باشد در چنین مواقعی آن نفرین‌ها و لعنت کردن به خود شخص برمی‌گردد و دامن خودشان را می‌گیرد، به این دلیل که خود شخص ظلم بزرگتر را مرتکب شده و خودش به نفرین و دور ماندن از رحمت خداوند سزاوارتر است.

کسی که مسلمانان دیگری را نفرین کند به خودش برمی‌گردد. امام باقر(ع) فرمودند: «إِنَّ اللَّعْنَةَ إِذَا خَرَجَتْ مِنْ فِي صَاحِبِهَا تَرَدَّتْ بَيْنَهُمَا فَإِنْ وَجَدَتْ مَسَانَا وَ إِلَّا رَجَعَتْ عَلَى صَاحِبِهَا»^۱ «همانا وقتی نفرین از دهان گوینده‌اش خارج می‌شود میان آن دو نفر می‌گردد اگر جایش را بیابد می‌رود و گرنه به گوینده‌اش باز می‌گردد.

حضرت امام باقر(ع) فرمود: که رسول خدا(ص) می‌فرمودند: «إِنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ الْفَاحِشَ الْبَذِي وَ السَّائِلَ الْمُلْحَفَ»^۲. بدرستی که خداوند دشنام گوی بد زبان و گدای سمج را دشمن دارد. کسی که مسلمان دیگری را نفرین می‌کند آن نفرین به خودش بر می‌گردد.

۲.۳ حرمت ورود به بهشت

بهشت جای پاکان است و فحاش که زبان خود را آلوده نموده به آن وارد نمی‌شود، او باید به جایی رود که با زبانش تناسب دارد. فحش اغلب از عصبانیت سرچشمه می‌گیرد اگر کسی خواهان بهشت باشد با کظم غیض می‌تواند زبان خود را کنترل کند و بهترین‌ها را در بهشت برای خود رقم بزند.

روایات دیگر وجود دارد که فحش را در رابطه با معنویت و مسئله قیامت مطرح می‌کنند محقق نراقی(ره) در روایتی از پیغمبر اکرم(ص) نقل می‌کند که حضرت فرمودند: «الْجَنَّةُ حَرَامٌ عَلَى كُلِّ فَاحِشٍ أَنْ يَدْخُلَهَا»^۳. بهشت بر هر زشت‌گویی که داخل آن شود حرام است. در باب فحش روایتی داریم که از این روایت به دست می‌آید این الفاظ

۱. کاشانی، الوافی، ج ۵، ص ۹۵۰.

۲. حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۶، ص ۳۲.

۳. ورام، مجموعه ورام، ج ۱، ص ۱۱۰.

و نیز در حدیثی دیگر دشنام گفتن را هم‌پایه جنگ با او می‌دانند و چنین می‌فرمایند: « سباب المؤمن فسوق و قتاله ففرو اکل لحمه معصیه، و حرمة ماله کحرمة دمه.»^۱ دشنام گفتن به مؤمن، سرکسب و جنگیدن با او، کفر، خوردن گوشتش، نافرمانی است و حرمت مالش همچون حرمت خون اوست.

۳.۴ از دست دادن اعتبار اجتماعی

یکی دیگر تر پیامد های اجتماعی فحش و ناسزا از دست دادن اعتبار اجتماعی است به طوریکه معصوم می‌فرمایند: إتی اکره لکم ان تکنوا سباً بین و لکنکم لو و صفتهم اعمالهم و ذکرتم حالهم کان اصواب فی القول و ابلغ قی العذر.^۲ « من دوست ندارم که شما فحاش باشید اگر شما به جای فحاشی اعمال آن‌ها را برشمارید و حالات آنان را متذکر شوید به حق و راستی نزدیک‌تر است و برای اتمام حجت بهتر.

کسانی که فحاشی می‌کنند و بدزبان هستند و ارزش و اعتبار اجتماعی خود را نزد مردم از دست می‌دهند. رسول خدا(ص) درباره موقعیت اجتماعی شخص بدزبان فرمودند: « إنَّ من شر عبادالله من تکره محاسبه الفحشه. از جمله کسانی که در صف بندگان بد خدا قرار دارند کسانی هستند که مردم از مجالست با آنان کراهت دارند زیرا زبانشان آلوده به فحش و دشنام است.^۳

دشنام به برادر مؤمن همچون جنگیدن با اوست حضرت علی(ع) فرمودند: « سباب المؤمن فسق و قتاله کُر و حرمة ماله کحرمة دمه.»^۴ دشنام دادن به مؤمن فسق است یعنی دشمنی ایجاد می‌کند و حرمت مال او همچون حرمت خون اوست.

۱ . حرانی، تحف‌العقول، ج ۱، ص ۲۱۲.

۲ . نوری طبرسی، مستدرک‌الوسائل، ج ۱۲، ص ۳۰۶.

۳ . کلینی، اصول کافی، ج ۲، ص ۳۲۶.

۴ . حرانی، تحف‌العقول، ج ۱، ص ۲۱۲.

۳.۵ قبح‌زدایی از گناه در جامعه

یکی از پیامدهای ناخواسته فحاشی در جامعه قبح‌زدایی از این رفتار زشت است قبح فحاشی در جامعه ایرانی شکسته شده است به طوری که مشاهده می‌شود برخی برای خود خودنمایی و خود شیرینی یعنی برای معرفی هویت گروهی و اجتماعی خود عده‌ای برای سرگرمی و تفریح برخی برای ابراز همدردی بعضی از روی عادت گروهی از باب شوخی و به اصطلاح غافل‌گیری و عده‌ای نیز برای ابراز صمیمیت و جلب اعتماد و مانند آن از الفاظ رکیک دشنام و ناسزا استفاده می‌کنند.

قبح کار برای فرهنگ ایران زمین تا آنجاست که «ژان شاردن» جهانگرد و خاورشناس فرانسوی و نویسنده کتاب سیاحت نامه شاردن که در دوره صفویه مدت مدیدی در ایران اقامت داشت و با زبان فارسی نیز آشنا شده بود به عمق خصایص رفتاری ما ایرانیان به ویژه این رفتار ناهنجار پی برده است و مشاهدات خود را با توصیفی هنرمندانه به جهانیان تقدیم داشته است وی می‌نویسد: «ایرانیان در برابر همه فضیلت‌های اخلاقی صفتی ناشایست دارند گرچه عادتشان ستایش و نیایش پی‌درپی حضرت احدیت است و هنگام آغاز نهادن به کاری حتما بسم‌الله می‌گویند و ناشدنی است از کاری یا چیزی سخن در میان آورند و آن را بر زبان نرانند اما از همان زبان و دهان که چندین نعت و تمجید حق بیرون می‌آورد هزاران دشنام و کلمات و جملات رکیک و ناسزاوار خارج می‌شود نه تنها مردمان عامی بلکه بزرگان و اعیان و اشراف بر همین خوی و صفت‌اند ضمن ناسزا گفتن و فحش دادن به هم غالباً نام آن قسمت از اعضای بدن را می‌برند که قلم از آوردن اسم آن شرم‌گین است و به زنان هم نسبت‌های ناسزاوار می‌دهند حال آنکه نه آنان را دیده‌اند و نه نامشان را می‌دانند و نه اینکه در دل خواهان بدنامی و رسوایی ایشان می‌باشند زنان نیز هنگام ستیزگری باهم دست‌کمی از مردان ندارند.^۱

^۱ . ژان شاردن، سیاحت نامه ژان شاردن، ج ۴، ص ۱۵۰.

مقام معظم رهبری درباره قبح‌زدایی از رفتارهای زشت می‌فرماید: برای رایج کردن یک گناه در عمل یکی از راه‌هایش این است که آن گناه را در زبان‌های رایج کنند آن‌قدر بگویند که قبحش از بین برود.^۱

^۱ . بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از دانش‌آموزان و دانشجویان، ۱۳۷۲/۸/۱۲.

نتیجه گیری

فحاشی به معنای دشنام و بددهنی است، فحاشی عبارت است از اینکه کسی نسبت به اشخاص دیگری ناسزا یا الفاظ رکیک و فحش دهد که از مصادیق توهین هم هست. در واقع برخی از افراد به دلیل فرهنگ و تربیتی که در خانواده و جامعه خود دریافت کرده اند، به فحاشی کردن روی می آورند. در برخی فرهنگ ها، فحش دادن به عنوان یک رفتار قابل قبول در نظر گرفته می شود و در برخی موارد به عنوان راهی برای بیان خشم و نارضایتی مورد استفاده قرار می گیرد.

از نظر اخلاق انسان نباید کلامی بیهوده و تلخ و سخن های بی فایده که سرمایه ی انسان را بیهوده به هدر می دهد به زبان بیاورد.

سرمایه ی شخصیت هر فرد کلام زیبا و شیوای اوست کسانی که فحاشی و بدزبانی می کند ارزش و اعتبار شخصی و اجتماعی خود را نزد مردم از دست می دهند یکی دیگر از گناهان زبان دشنام گویی است که شأن و شخصیت دشنام گو را کم می کند و باعث می شود آبروی مؤمنی دیگر نیز ریخته شود به همین دلیل است که رسول خدا(ص) چهره ی دشنام را از منفورترین چهره ها تشبیه کرده و در آخر حقیقت یک انسان مؤمن حرمت نگه داشتن زبان گویای اوست. از جمله راه های درمانی رزبله اخلاقی فحش و ناسزا اندیشه و درنگ در پیامدهای زشت فحش، راه عملی درمان این بیماری است، با یادآوری مداوم آن، احساس نفرت از این رفتار، شدت می گیرد و در نهایت به ریشه کن شدنش می انجامد.

همچنین باید کوشید تا ریشه های این رفتار، نابود و غضب و شهوت سرکش رام و فرمانبردار شود، که مهار کردن این دو نیرو مایه رهایی انسان از همه آفت های زبان است. کوشش در به کار گرفتن سخنان نیکو و استفاده از گفتار خوش، راهی عملی برای درمان بیماری فحش است. عادت کردن به گفتار نیکو، ملکه زشت و ناپسند ناسزاگویی را از روان آدمی خارج می سازد.

منابع و مأخذ

- ۱- ابن شعبه، حسن بن علی، تحف العقول، ناشر، جماعة المدرس فی الحوزة علمیه، ۱۳۶۴.
- ۲- بحرانی، عبدالله بن نورالله، عوالم العلوم، ناشر، مدرسه المهدی.
- ۳- تاجانی، شهرام، گناهان کبیره، قم چاپ اول، ۱۳۸۸.
- ۴- تهرانی، مجتبی، آفات زبان، تهران، ناشر المهدی، چاپ سوم، ۱۴۰۱.
- ۵- فیض کاشانی، محمد بن شاه، الوافی، قم، ناشر مکتبه الامام امیر المومنین علی(ع). ۱۴۰۶.
- ۶- کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، انتشارات دارالکتب الإسلامیه، ۱۳۶۳.
- ۷- کریمی، محمد کاظم، ره توشه راهیان نور، قم، پارس اندیشه، چاپ اول، ۱۳۸۹.
- ۸- مجلسی، محمدباقر، بحار الأنوار، قم، انتشارات دارالکتب الإسلامیه، ۱۴۰۸.
- ۹- نوری طبرسی، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، ناشر آل بیت، ۱۴۰۸.